

Sammanfattning

I denna rapport redovisas resultat från de årliga drogvaneundersökningar som genomförs i årskurs 9 och gymnasiets år 2. Undersökningen i nian har genomförts sedan 1971, vilket gör det till en av de längst pågående undersökningsserierna i världen, medan gymnasieundersökningen påbörjades 2004 och är därmed inne på sitt andra årtionde. Som en del i uppdraget att följa drogutvecklingen har CAN haft ansvaret för skolundersökningen sedan 1986. Från 2001 har undersökningarna genomförts på direkt uppdrag av Socialdepartementet. Undersökningarnas syfte är i första hand att belysa utvecklingen av drogvanorna och att studera skillnader mellan olika grupper. Årets datainsamling har, liksom tidigare år, genomförts under perioden mars–april i form av anonyma individuella enkäter ifyllda gruppvis i klassrummen i ett riksrepresentativt skolorval.

Årets rapport beskriver användning av alkohol och de problem som kan uppstå i samband med detta, användning av tobak, narkotika, nätdroger, sniffnings- och dopningsmedel och läkemedel. Nytt för i år är att kapitlet om läkemedel även beskriver användning av viktminskningspreparat samt att resultaten för den nya frågan om smärtstillande receptbelagda läkemedel redovisas. Utöver detta beskrivs ungdomars spelande om pengar och regionala skillnader i användning av alkohol, tobak och narkotika. Bortfallet på klassnivå uppgick till ca 16 % i årskurs 9 och 21 % i gymnasiets år 2. Det individuella bortfallet var 15 respektive 18 %. Årets undersökning omfattar 4 961 bearbetade enkäter i årskurs 9 och 4 198 bearbetade enkäter i gymnasiets år 2.

Andelen alkoholkonsumenter i årskurs 9 och i gymnasiets år 2 har sjunkit under 2000-talet. I årets undersökning svarade 40 % av pojkarna och 44 % av flickorna i årskurs 9 att de druckit alkohol under de senaste 12 månaderna. Motsvarande värden i gymnasiets år 2 var 73 respektive 76 %. I båda årskurserna klassificeras alltså fler flickor som alkoholkonsumenter jämfört med pojkar.

Alltsedan början av 2000-talet har årskonsumtionen mätt i liter ren alkohol (100 %) varit nedåtgående bland pojkar i årskurs 9. Bland flickorna i samma årskurs började nedgången några år senare. I årets undersökning uppmättes pojkarnas konsumtion till 1,6 liter och flickornas till 1,1 liter. I gymnasiets år 2 har nivåerna sjunkit kraftigt sedan 2006. Bland pojkar i gymnasiet uppgick nivån till 3,6 liter ren alkohol 2015, vilket är en minskning jämfört med föregående år. Även bland flickorna i gymnasiets år 2 var nivån något lägre jämfört

med 2014, närmare bestämt 2,6 liter. Andelen hög-, risk- och intensivkonsumenter av alkohol följer samma nedåtgående trend.

Eleverna tillfrågas om de upplevt olika problem i samband med att ha druckit alkohol. Med hjälp av ett index över den sammanlagda problembördan framgår att denna minskat sedan år 2000 i årskurs 9 respektive 2004 i gymnasiets år 2. Det oftast uppgivna problemet i både årskurs 9 och gymnasiets år 2 var att ha förstört saker eller kläder.

Skolundersökningens tobaksdata pekar på kraftigt minskad tobakskonsumtion bland niondeklassare under 2000-talet. Minskningen gäller såväl den mer frekventa (dagliga eller nästan dagliga) användningen av cigaretter och snus som användning över huvud taget. Liksom i tidigare undersökningar, var det i årets undersökning fler flickor än pojkar som rökte, medan pojkarna å andra sidan snusade i större utsträckning. I gymnasiet har pojkarnas totala tobakskonsumtion fluktuerat medan flickornas minskat. Precis som bland de yngre eleverna var rökning vanligare bland flickor medan snusning var vanligare bland pojkar.

Sedan 2014 efterfrågades även användning av e-cigarett. Jämfört med föregående års undersökning har det skett en viss ökning i andelen som provat e-cigarett. I årets undersökning svarade 30 % av pojkarna och 23 % av flickorna i årskurs 9 att de någon gång använt e-cigarett. Motsvarande siffror för gymnasiet var 36 respektive 26 %.

Vad gäller vattenpipa svarade drygt en femtedel av eleverna i årskurs 9 och omkring 40 % av gymnasieeleverna att de någon gång rökt vattenpipa.

Sedan mitten av 1990-talet har andelen i årskurs 9 som svarat att de någon gång använt narkotika varierat mellan 5–10 %. År 2015 uppgav runt 6 % av eleverna detta. I gymnasiet ökade andelen som uppgivit livstidsprevalens av narkotika fram till 2010, men därefter har nivån planat ut och i årets undersökning sjönk den något och 15 % av gymnasieeleverna svarade att de någon gång använt narkotika. I gymnasiet var nivåerna därmed mer än dubbelt så höga jämfört med årskurs 9. Det var vanligare att pojkar uppgav narkotikaerfarenhet jämfört med flickor, i synnerhet vad gäller mera omfattande narkotikaanvändning.

De senaste tre åren har eleverna fått besvara frågor om så kallade nätdroger. Jämfört med tidigare år har det skett en minskning i båda årskurserna. Totalt sett var det i år knappt 2 % i årskurs 9 och 3 % i gymnasiets år 2 som svarade att de någon gång använt en nätdrog. Spice eller liknande rökmixar var den vanligaste preparatgruppen.

Erfarenhet av sniffning/boffning uppgavs av 3–4 % bland både niondeklassare och gymnasieelever i 2015 års undersökning. En möjlig förklaring till de liknande prevalenserna i årskurs 9 och gymnasiet är att få elever debuterar med sniffning/boffning efter högstadiet.

Vad det gäller dopning har erfarenheten av anabola androgena steroider (AAS) legat på en relativt konstant och låg nivå de senaste 20 åren i årskurs 9 och sedan 2004 i gymnasiets år 2. År 2015 svarade någon procent eller färre att de använt AAS de senaste 12 månaderna.

I formuläret ingår frågor kring icke-läkarföreskriven användning av narkotikaklassade läkemedel såsom sömn-/lugnande medel. Sammanfattningsvis kan sägas att sådan användning ökade något fram till 2000-talet. Sedan dess har nivån legat ganska stabil och omkring 3 % av eleverna i årskurs 9 uppgav att de använt sömnmedel eller lugnande läkemedel utan recept sedan 2004. Bland gymnasieeleverna har nivåerna i regel varit något högre och legat runt 4 %. I årets undersökning infördes en ny fråga kring användning av receptbelagda smärtstillande läkemedel utan läkarordination. I årskurs 9 var det cirka 4 % av eleverna som uppgav att de någon gång använt receptbelagda smärtstillande läkemedel utan läkares förskrivning. I gymnasiets år 2 var det något högre andel, omkring 6 %. Läger man samman livstidsanvändning av de båda läkemedelstyperna (sömn/lugnande medel och/eller smärtstillande) framkommer att det var en förhållandevis liten andel som svarat att de använt båda typerna av icke förskrivna läkemedel. I årskurs 9 uppgår den totala andelen som uppgett någon av läkemedelstyperna till nästan 6 %. I gymnasiets år 2 var motsvarande siffra 8 %.

Nytt för i år är även att vi redovisar resultaten från frågan om viktminskningspreparat som ställdes första gången 2014. I årskurs 9 var det i 2015 års undersökning 1 % av pojkarna och uppemot 3 % av flickorna som uppgav att de någon gång använt ett viktminskningspreparat. Bland elever i gymnasiets år 2 var motsvarande värden 3 % bland pojkarna respektive 5 % bland flickorna. I en separat fråga tillfrågas eleverna vilken typ av viktminskningspreparat de använt. Det som framkommer i detta öppna svarsalternativ är att det främst rör sig om olika typer av kosttillskott.

I enkäten får eleverna svara på frågor om spelande om pengar. I både nian och gymnasiet tenderar andelen som spelat under de senaste 12 månaderna att minska under perioden 2012–2015. I årskurs 9 svarade 22 % av pojkarna och 9 % av flickorna att de hade spelat om pengar under de senaste 12 månaderna. Gymnasieflickorna låg på ungefär samma nivå som de yngre flickorna (8 %), medan gymnasiepojkarna låg betydligt högre, 30 % svarade att de hade spelat om pengar under det senaste året.

I årets rapport bygger vi vidare på de regionala trender som redovisades 2013. Genomgången visade att, bland både pojkar och flickor i båda årskurserna, var erfarenheten av alkohol, tobak och narkotika vanligare i Skåne jämfört med övriga regioner. Undantaget var daglig snusning som i de flesta fall var vanligare bland skolungdomar i Norra Sverige. De sex regionerna följde i stort

samma trender och visade på det hela taget resultat som går i linje med medelvärdet för riket. De simultana förändringarna, om än på lite olika nivåer, visar att det finns en homogenitet bland landets ungdomar.